

Bijlagen

Invoering referentieniveaus voor cluster 3 en 4 leerlingen en de bevordering van handelingsbekwaamheden van leraren.

Bijlage 1. Stellingenlijst voor interview

Nr.	Act.	Stellingen	eens	oneens
A	K	De leraar in opleiding kan in zijn lesaanbod variëren tussen basis-, breedte- en dieptezorg voor taal en rekenen.		
B	K	De leraar in opleiding kan beargumenteren welke leerlijn ten grondslag ligt achter een bestaande methode.		
C	V	De leraar in opleiding kan op basis van het schoolplan de nuances van een groeps- of individueel plan op haalbaarheid beoordelen.		
D	V	De leraar in opleiding kan aan de hand van een analyse - naar de achterliggende doelstellingen van een basismethode – het onderwijs op de zorgleerling in zijn klas afstemmen.		
E	V	De leraar in opleiding kan beredeneerd inhoudelijke keuzes maken tussen meer tijd, ondersteunende middelen en een selectie uit het onderwijsaanbod.		
F	K	De leraar in opleiding kan de leerlijnen REC 3/4 leerling verbinden met de referentieniveaus taal en rekenen.		
G	A	De leraar in opleiding heeft op basis van de referentieniveaus 1f/1s voor taal en rekenen en het verwachte niveau van REC 3/4 leerlingen inzicht in de haalbaarheid van doelen.		
H	A	De Leraar in opleiding reflecteert op het kernaanbod voor taal en rekenen ten behoeve van onderwijsaanbod van leerlingen van REC 3/4 .		

Figuur 1. Stellingenlijst PABO over de referentieniveaus BAO - leerlijnen cluster 3 en 4
Competentie: A+ K + V: A = attitude; K = kennis; v = vaardigheid

Bijlage 2 Interviews

Opleidingsdocenten

St A: De leraar (in opleiding) kan in zijn lesaanbod variëren tussen basis-, breedte- en dieptezorg voor taal en rekenen.

- 2 NR Ze overzien het toch nog moeilijk. Niet alle leerkrachten in opleiding beseffen al in voldoende mate wat er nodig is op de leerstof op maat te snijden. Er wordt in de opleiding wel aandacht aan besteed, maar dat is eigenlijk te beschouwen 1R als de eerste ervaringen daarmee opdoen. 1 G In de praktijk zouden leerkrachten zich dit vervolgens verder moeten worden eigen maken.
- 1 R Alle scholen zijn sinds het begin van dit schooljaar in het bezit zijn van een protocol ernstige rekenwiskundeproblemen van Mieke van Groenestijn, Ceciel Borghouts en Christien Janssen, Uitgeverij van Gorcum. In dit boek is een fasering signalering, diagnostiek en begeleiding opgenomen. Verder vind je in het boek een afbeelding over deskundigheid van professionals in de school en van externe deskundigen van afgeronde PABO-opleiding t/m masterSEN opgeleide docent met specialisatie rekenen.
1 R Er is in kaart gebracht wat je van professionals aan zorg mag verwachten.
- 2 G De termen basis-, breedte- en dieptezorg zijn helaas niet bekend. In de voltijds- opleiding wordt wel gesproken over Integrale Leerlingenzorg en het cascademodel, maar komt 2 NR trede 3 (zorg) niet echt meer aan bod. Wel worden begrippen als differentiëren en het accepteren van verschillen tussen leerlingen benadrukt. En gaat men in op veel eerder signaleren en analyseren. 1 R Het IGDI (Interactief, Gedifferentieerd, Directe Instructie-) model staat centraal en is ook meer gericht op leerlingenzorg voor groepen dan op individuele casussen.
- In de deeltijdopleiding is dit ook op gang gezet, maar blijft vanwege de doelgroep meer 1 R op individuele kinderen gericht en het nadenken over didactische keuzes hiervoor.
- Men zou het moeten kunnen tot op zekere hoogte, maar de reikwijdte van deze begrippen is beperkt. 1 G Als je star bekwaam opleidt zou de potentie om het zich eigen te maken er wel moeten zijn.
- 1 R Bewust maken van verschillen tussen leerlingen gebeurt wel, m.n. herkennen. Er zitten 2 NR teveel deelaspecten aan taal om dit in zijn volle omvang te doen. Het gaat m.n. om mensen bewust maken en kritisch na laten denken over dit thema.
- Bij rekenstoornissen letten we er niet op, wel signaleren, het is 2 NR een te groot gebied dat beheerd moet worden.
- Dat wordt in het thema Passend Onderwijs toegelicht. Wel aandacht voor niveaueverschillen tussen leerlingen, maar hoever wil je dat dat gaat? 1 R Er is nog een stukje Minor Zorg dat daarvoor gebruikt wordt, wat gecompriemd is tot een (expliciet) kwartaal (vroeger blok van 6 weken). In het 2^e jaar didactiek wordt nog in het 1 R algemeen over de relatie zorg – didactiek gesproken. 1 R De 1 zorgroute komt wel aan bod.
- Op de PABO Amersfoort wordt gewerkt vanuit het model MGW. 1 R Passend onderwijs komt zeker wel aan bod. 1R. Het vaststellen van onderwijsbehoefte van leerlingen en daarop aangepaste doelstellingen komen veel ter sprake. Daarin staan de leerdoelen centraal. Groepsplan en van daaruit het maken van een plannen voor kleinere clusters daarbinnen en eventueel een individueel handelingsplan.
Vraag is wel wat er haalbaar is bij de student die net in het onderwijs is begonnen.
1R Studenten oefenen ermee om te differentiëren. Instructie aan de grote groep, extra instructie voor de achterblijvers aan de instructietafel en extra verrijking voor de wat betere leerling komt aan bod.
- NR Basis-, breedte- en dieptezorg als zodanig worden niet aangereikt aan de leraren in opleiding.
- Dat krijgen ze wel. In PABO 1 zorgen we er voor dat studenten 1 R hun doelen zo formuleren dat studenten weten welke leerling ze wat aan gaan bieden. De vraag wordt dan al gesteld: Maar voor leerlingen van wie je eigenlijk al weet dat die het niet gaan beheersen, wat ga je daarmee doen?
Dus hier moeten ze al over nadenken. 1R Meestal zoeken ze een oplossing in overleg met hun mentrix van de stageschool. Heel veel scholen werken hier al mee in de praktijk, waardoor studenten direct in de praktijk hiermee geconfronteerd worden. 1R Je ziet dat ook in hun lesvoorbereidingen terug. In de lesvoorbereiding, die wij voorstructureren voor ze, hebben we

deze zaken ook opgenomen. 1R Het rekening houden met verschillen en ook het feit dat 80% van de leerlingen het doel halen en 20% dus niet. Ze moeten dus nadenken wat er met die 20% leerlingen gedaan moet worden en welk doel zij moeten bereiken.

- Studenten werken wel met de verschillende niveaus, 2 NR maar of ze die zelf in kunnen delen weet ik niet helemaal. Er wordt gewerkt met: 'Bijvoorbeeld: exemplarische opleidingsdidactiek op de basisschool. Daar staan eindniveaus in. Ze moeten op F1 zitten, maar hoe dat opgebouwd is in de verschillende leerjaren.....dat is voor rekenen volgens mij veel beter beschreven dan voor taal.

St B: De leraar(in opleiding) kan beargumenteren welke leerlijn ten grondslag ligt achter een bestaande methode.

- In de opleiding (nieuwe leerlijn) bouwen we de leerlijn rekenen ook zelf van onderaf op (in de eerste twee jaren van het curriculum). 1R In het derde of vierde jaar oefenen ze met een leerlijnopdracht binnen de minor Passend onderwijs.
- Dat kan door opdrachten zo te formuleren dat studenten uitgenodigd worden om breder te kijken dan de methode. Bijvoorbeeld door de 1G opdracht te koppelen aan een casus.
- Dat wordt geleerd, maar 2 NR het is de vraag of ze het voldoende 'kunnen'. Er wordt getracht dit beter te laten functioneren, maar het is 2NR best moeilijk om didactisch te differentiëren, zeker als je uit wilt gaan vanuit de beleving van kinderen naar concrete invulling.
- Er worden nieuwe lijnen ontwikkeld voor 2 – 7 jarigen die gebruikt worden als ontwikkelingsperspectief. Er zijn sterke argumenten om het realistisch rekenen als uitgangspunt te nemen om het 1G ontwikkelingsperspectief te concretiseren.
- De CED methode blinkt vooral uit in 'vaardigheden' niet in begrip
- 2 NR Dat kunnen ze lang niet allemaal, maar de meeste leerkrachten die al op school werkzaam zijn, ook niet!
- Het staat in het programma aanbod maar studenten kunnen kiezen voor of taal of rekenen en daarbinnen voor spelling of optellen. Dus maar voor een beperkt gebied. Of daarmee 2 NR transfer naar andere gebieden plaatsvindt wordt niet gecontroleerd, maar alle leerlijnen van alle leergebieden aan bod laten komen is niet mogelijk.
- Het zou iets voor de nascholing kunnen zijn. Besturen in onze regio zijn aan het nadenken over startbekwaamheid van leerkrachten. Men gaat 3 jarige trajecten aanbieden om meer handelingsbekwaam te worden. Nu de 1 G kennisbasis is vastgesteld zal ook binnen de opleidingen het e.e.a. moeten gebeuren.
- Dat is een 2 NR te hoge eis. Ze leren het stukje bij beetje te beseffen dat het er is, zelfs als LIO red je dit niet. In het 1^e leerjaar sowieso niet (alleen doelen ter sprake), in het 2^e leerjaar staat de opeenvolging van leerlijnen centraal. In het 3^e leerjaar komt het wel aan bod, maar 2NR weet je nog steeds niet hoe je er mee om kunt gaan.
- 1G Het zou in de nascholing aan bod kunnen komen als er nieuwe methodes worden aangeschaft. Met het oog op de bezuinigingen zou dat wel eens op een laag pitje kunnen komen staan en komt er van de vernieuwing op dit gebied waarschijnlijk ook maar weinig terecht.
- De leerlijnen van het vak vormen de rode draad in de opleiding. Maar of studenten is staat zijn de leerlijnen te koppelen aan de methode is wel de vraag. We zetten ze wel op het spoor, maar 2NR of studenten dit ook daadwerkelijk kunnen is voor mij de vraag. Er zijn wel bronnen waar ze die leerlijn vandaan halen: De tal brochures, SLO, die krijgen ze op de opleiding aangereikt. Maar ze staan ook in de methoden. 1R Bij de meeste studenten is de methode het uitgangspunt voor de lessen.
- Ik vind het een heel groot woord: wat wordt daarmee bedoeld? 2 NR Ik denk dat studenten globaal die leerlijn in hun hoofd hebben. Ik weet dat niet zeker. Ik vind het moeilijk om eens of oneens in te vullen. 1R In de opleidingspraktijk laat ik wel de opbouw zien: dit gebeurt eerste en dan het volgende. Bij het lezen laten we zien welke periodes er zijn. Het loopt b.v. bij het lezen uit elkaar. Een stukje uit het hoofd leren gebeurt vaak in groep 8, maar soms is dat ook eerder of later...
- 1R Ze leren wel wat het volgen de stapje is, dus de leerlijn krijgen ze wel mee. Eens dus.

St C: De leraar (in opleiding) kan op basis van het schoolplan de nuances van een groeps- of individueel plan op haalbaarheid beoordelen.

- Leren handelen vanuit onderwijsbehoeften en daar aanbod en aanpak op afstemmen. Dat betekent dat ze het handelen volgens de methode zouden moeten overstijgen. 2 NR Zoals gezegd denk ik dat het niveau van de opleiding niet eindigt op het niveau van architect kunnen

- zijn. 1G Het zou mooi zijn als er post-hbo passend onderwijs voor beginnende leerkrachten zou worden aangeboden.
- In de 1R minor Passend onderwijs komt dit aan de orde: groepsplannen maken m.b.v. de leerlijnen (ref. niveaus) en les in gedifferentieerd werken uitvoeren bijv. verlengde instructie (bewijsstukken op video vastleggen).
  - Studenten leren hier 1R af te stemmen op de leerling, waardoor ze gestimuleerd worden om flexibel in te springen op de onderwijsbehoefte van de leerling.
  - In de afstudeerfase komt dit aan de orde aansluitend op het onderzoek van de 4^e jaars. Daarin kijkt men kritisch naar het schoolplan en komt met adviezen voor onderdelen of op het eind. 1R Op de onderdelen is het wel vaak marginaal.
  - Het zou een mooie taak van "reken- of taalcoördinator" zijn om dit op school 1G meer leven in te blazen.
  - 1R In het onderzoek van de stageschool komt dit wel naar voren. In het afstudeeronderzoek wordt het ook vaak geconcretiseerd. Maar of men het kan? Men moet de inhoud overzien, de kinderen kennen en dan ook nog weten wat past. Er wordt wel gewerkt aan groepshandlingsplannen en individuele handelingsplannen zodat men kan zien wat moet kunnen en waar ze eventuele oplossingen kunnen vinden.
  - Mijn antwoord zweeft tussen nee en ja. Studenten moeten weten wat een schoolplan is en moeten er zelf een maken m.b.t. visie en zorg. De goede studenten lukt het, denk ik wel, de minder goeden niet. 1G Met onderwijs hiervoor zou het moeten kunnen.
  - De referentieniveaus zijn wel ambitieus. Of studenten in staat zijn om naar het schoolplan te kijken? 1R In theorie worden studenten hier wel op voorbereid, maar in kleine stapjes. 2 NR Maar om groep 6 te besluiten dat leerlingen 1f niet bereikt aan het eind van de school, en daarvan de consequenties te kunnen overzien is wel hoog gegrepen. We strooien wat zaadjes, en we proberen het wel, maar het is wel veel om echt in de vingers te krijgen.
  - Ik denk niet dat ze dat kunnen...op haalbaarheid. 1R Wel kennen ze het verschil tussen A en E leerlingen bijvoorbeeld. Betekent niet dat ze niks meer hoeven te doen met de E leerlingen. Wat natuurlijk een worsteling is voor studenten, maar ook voor leerkrachten: leerlingen vallen op velerlei gebied uit. En zie het maar eens te handelen in de groep. Als ik een les ga bespreken met de studenten, dan zeggen ze vaak: ik moet er wel iets bijzeggen. Ik heb wel 3 ADHDers in de groep en 2 autisten etc. Dus eigenlijk is het hier heel moeilijk om les te geven. Maar dan kom ik op de volgende school en dan begint het gesprek weer zo. Dus op haalbaarheid, blijktbaar is dit de worsteling in de basisschool die ik dan zie. Hoe kan ik dit allemaal bij elkaar doen? Een schoolplan: het is wel heel veel....Het is maar net hoe breed de school het opvat. De ene school is iets flexibeler en daarmee is het soms moeilijker het te halen. Oneens met de stelling dus. 2NR Studenten zijn nog te weinig ervaren.

St D: De leraar (in opleiding) kan aan de hand van een analyse naar de achterliggende doelstellingen van een basismethode, het onderwijs op de zorgleerling in zijn klas afstemmen.

- Kennis over kinderen met beperkingen en kennis over hun mogelijkheden en kennis over mogelijke hulpwijzen passend bij die kinderen. Signalerende (gegevens verzamelen en analyseren) en diagnostische vaardigheden (minimaal het goed uit kunnen voeren van een rekengesprek en kunnen analyseren van leerlingewerk) Vaardigheden om vervolgens afstemming te realiseren en die liggen op breed vlak: pedagogische vaardigheden, kennis over leerlijnen en didactiek en de vaardigheid snel kunnen 'schakelen' (bijv bij het ene kind zal je visualisering kunnen inzetten, bij de ander volstaat herhaling van instructie, weer een ander zal gebaat zijn om echt te ervaren/ handelen), klassenmanagement, weet hebben van instructiemodellen, goede instructievaardigheden, goed kunnen monitoren, doelgericht werken (en dus ook weten welke doelen je kunt stellen bij de betreffende leerlingen). Adequate lessen kunnen voorbereiden: nadenken over benodigde voorkennis, effect van voorbereide instructie, nadenken over preteaching en/of verlengde instructie. 1R Kortom, een heleboel!
- 1G Door basisvaardigheden m.b.t. gedifferentieerd lesgeven en kennis over omgaan met verschillen in de opleiding, in te bouwen.
- N.a.v. thema 5 zouden ze dit moeten kunnen en men weet dat het kan voor zijn vakgebied. 2 NR Het is echter te fragmentarisch en teveel product georiënteerd. Er is geen procesmatige belichting (bij rekenen). Bij Nederlands komt alleen het domein lezen aan bod en worden de deelvaardigheden losgekoppeld, wel wordt de 1 zorgroute doorlopen. We twijfelen of de studenten wel het 'geheel' van zoiets ervaren rekening houdend met de logica van de domeinen en de samenhang. Van abstract naar concreet handelen is moeilijk.
- 2R De aanzet voor analyseren is in het aanbod aanwezig, maar analyseren is moeilijk. Een aantal studenten kunnen het omdat het betekenisvol is. Bij Zorg en Toetsing en bij het doen

- van een onderzoek is er aanleiding om het te doen en ook nodig evenals bij het afstemmen van de zorgbehoefte. In potentie zouden studenten dit moeten kunnen.
- Bij het zorgplan/handelingsplan moeten ze analyseren om te weten waar de leerlingen zit om te kunnen afstemmen. Bij (zorg) rekenen krijgen ze hiervoor een opdracht vanuit meerdere leerlijnen. 1R Ze moeten dan reflecteren op bepaalde doelen, maar het doel is de afstemming, niet de referentiekaders of de handelingsplannen zoals op de basisschool. Dit onderdeel is te wezenlijk voor de major!
  - Wat heeft een kind nodig, wat bied de methode, moet ik dat aanvullen? 1R Dat wordt zeker geoefend met studenten. Ze leren wel dat ze niet denken: 'dit is het boek en dat moet uit'. Het gaat erom dat ze leren in kaart te brengen wat de leerling kan, vooral op welk niveau het kind zit en dan moeten de student leren om misschien op een wat meer informeel niveau gaan zitten. Met blokjes, of met andere materialen. 1NR (1) De student wordt geactiveerd om ook zelf na te gaan denken over strategieën. Gebruik van instrumenten en modellen. Ga in je gereedschapskist zoeken hoe je betekenisverlening kan ondersteunen. Het ERWD boek van Mieke van Groenestijn wordt hierbij gebruikt.
2 NR(2) Vraag is wel hoe haalbaar het is. Rekenspecialisten in de school zou erg prettig zijn voor de leerkracht.
  - Ik denk dat hij dat wel kan. Heel veel methodes bieden voldoende houvast hiervoor. Leerlingen uit cluster 3, een verstandelijk beperkte leerling? Daar leiden we nog niet voor op. Cluster4: zeer moeilijk opvoedbaar? Moeilijk om daar ja of nee op te zeggen.
2 NR Het is gewoon echt heel moeilijk een dergelijke leerling in het basisonderwijs op te vangen.
  - Ik ben zelf begeleid door een ambulante begeleider bij een dove leerling toen ik voor de klas stond. We hebben daar wel veel aan gehad, maar op een gegeven moment weten de ambulante begeleiders het ook niet echt. 2 NR Maar voor de cluster 3 wordt de student niet opgeleid. De afstemming op deze zwaardere problematiek worden studenten niet opgeleid.
  - Moeilijk om een zorgleerling te definiëren. Op de lichtere zorg zijn onze studenten wel voorbereid, maar onvoldoende voor die zware problematiek.

St E: De leraar (in opleiding) kan beredeneerd inhoudelijke keuzes maken tussen meer tijd, ondersteunende middelen of een selectie uit het onderwijsaanbod.

- Volgen van kinderen in hun rekenontwikkeling (niet alleen middels cito, maar juist ook meer halen uit rekenwerk, dagelijkse observaties en methodengebonden toetsgegevens), doelen kunnen stellen, kennis van cruciale leermomenten in de rekenleerlijn, het drieslagmodel (zie ERWD) in de dagelijkse onderwijs frequent toepassen.
2 NR Een stuk ervaring zal hier zeker behulpzaam bij zijn.
- 1 G Door vanuit een totaalbeeld van het kind het didactisch handelen vorm te geven.
- Er wordt gebruik gemaakt van de IGDJ methode. Er wordt geleerd te differentiëren maar alleen in groepsverband met een bepaald niveau. Zelfs dat blijkt al 2 NR moeilijk te zijn qua organisatie. Het basisonderwijs voldoet overigens ook niet aan deze 'eis'. Keuzen maken uit meer tijd, ondersteunende middelen of een selectie van leerstof komt nauwelijks/niet voor. 1 R Het accent is komen te liggen op groepsdifferentiatie i.p.v. individuele plannen, dat geldt ook voor intelligente kinderen.
- 2 G Studenten moeten bewust weten wat nodig is en kindvolgend bezig zijn. PARWO (Rekenen) is een methodiek die hiermee rekening houdt. Maar om te weten wat nu precies nodig is moet ik eerst een doel stellen in relatie met een leerlijn om daarna er activiteiten aan te koppelen die aan bepaalde voorwaarden voldoen. Alleen methodes hebben hier dus geen plek.
- Niet op de opleiding, wel in de praktijk b.v. in de LIO stage zou dit geleerd kunnen worden. Dat is dus erg LIO stage afhankelijk. 2 NR Theoretisch zouden ze het moeten kunnen afgeleid uit Didactiek in de praktijk is dit anders o.a. omdat kiezen voor een stage in het Speciaal Onderwijs niet verplicht is.
- Het zijn allemaal middelen die je kunt inzetten. Ik denk wel dat dat haalbaar is. Moeilijk om dat goed te doen. Op de opleiding zeggen we wel: 1 R als je merkt dat er een leerling is die de rijtjes sommen niet af krijgt, leren we de student wel om duidelijk te kiezen voor b.v. een selectie te maken in de leerstof. De student wordt hier wel op voorbereid en we laten ze hierover nadenken.
- ½ R Dat hangt er van af hoeveel kinderen er in de klas zitten die dat nodig hebben, maar ik denk wel dat ze dit leren.

St F: De leraar (in opleiding) kan de leerlijnen REC 3/4 leerling verbinden met de referentieniveaus taal en rekenen.

- Ze moeten zich minimaal verdiept hebben in leerlijnen van veel gebruikte rekenmethoden (minimaal die methoden die ze op de stageschool gebruiken), ze moeten zich verdiept hebben in de Tule-doelen en enige weet hebben van de referentieniveaus. 2 NR Minimaal op de hoogte zijn van 1F (1S), maar dit is nog geen realiteit.
1 G In de praktijk geldt dat ze in elk geval moeten weten wat cruciale leermomenten zijn binnen de rekenleerlijn van de basisschool.
- Bij elke les het doel kunnen benoemen en niet klakkeloos uitgaan van de methode. Streven naar 'dikke' leerkrachten.
2 NR Dat kunnen ze niet, maar dat ligt vaak ook aan het opleidingstraject. Ze kunnen er wel weet van hebben maar het niet 'doorvertalen'. Bv Een kind met NLD of 2 NR andere sociaal probleem verbinden met een leerlijn is zelfs voor ervaren leerkrachten moeilijk. Of het moet is ook nog maar de vraag gezien de ontwikkelingen in Passend Onderwijs.
- De studenten worden hiervoor niet opgeleid. De referentieniveaus worden weinig behandeld. 1 G In het kader van een 'onderzoekende houding' t.o.v. een dergelijke problematiek ontwikkelen zou het goed kunnen passen.
- 1 G Studenten die stage lopen zouden hiermee in aanraking kunnen komen. In de opleiding komt dit marginaal aan de orde. 1F b.v. zegt hen weinig tot niets, de referentieniveaus kennen ze niet.
- Pas als men in de praktijk het belang van de referentieniveaus inziet zou het iets kunnen gaan betekenen.
- 2 NR Moeilijk....de referentieniveaus zijn zeer gedetailleerd. We laten ze zien, we hebben het er over. Het opdelen van de leerstof in kleine stukjes....en koppelen aan de referentieniveaus, leerlijnen zijn van nature bij elkaar gezocht. Maar in hoeverre het kind snel genoeg en ver genoeg komt, dat is erg moeilijk. Of studenten dat helemaal halen?
- 2 NR De didactieklessen gaan over de leerdoelen etc. niet over de referentieniveaus.
- Volgens mij zijn die niet apart uitgewerkt voor die leerlingen van REC ¾. De referentieniveaus geven aan waar een leerling staat op dat moment. Dat kun je wel aangeven. Dat wordt regelmatig gemeten. Dus op grond van de gegevens die je van een kind verzamelt kunnen ze dat wel aangeven. Ze kunnen wel zeggen: deze leerling zit op dat referentie niveau en dus kunnen ze vandaar een stapje verder maken. Maar er wordt niet gezegd wat dat stapje dan is en hoe dat moet worden bereikt. De referentieniveaus geven alleen aan: iemand die op dat niveau zit kan dit....2 R Ze zullen dus snel geneigd zijn de dingen te doen die met de andere kinderen gedaan worden en dat kan te hoog gegrepen zijn. In de module 'taal-mij- en zorg' komt dit aan bod. Ik voer de gesprekken over dit onderwerp, maar sommigen pakken het op en kunnen het toepassen en sommigen niet.

St G: De leraar (in opleiding) heeft op basis van de referentieniveaus 1f/1s voor Taal en Rekenen en het verwachte niveau van REC 3/4 leerlingen inzicht in de haalbaarheid van doelen.

- Zie eerdere reacties. Een leerkracht die de kneepjes van handelingsgericht werken kan toepassen, zal hiertoe in staat zijn.
- 1G(1) HGW als kader (stappenplan) gebruiken. Dat helpt bij het structureren.
- Daarvoor is 2 G (2) geen parate kennis aanwezig.
- Het CITO maakt momenteel 2 G toetsen t.b.v. de referentieniveaus, maar die zijn nog niet klaar. En zolang die niet klaar zijn... De bovenbouw basisschool differentieert slecht met 1F/1S.
- Het zijn geen onhandige termen. Marjolein geeft aan weinig te weten over de clusters 3 en 4. Het gaat meer over de zwakke rekenaar. Of dit nu voortkomt uit een lichamelijke beperking of uit een verstandelijke beperking.... Nee. Eigenlijk moet ik hier nee op zeggen. Ik gooi het allemaal op een hoop: de zwakke rekenaar. Wat kunnen ze wel en wat kunnen ze nog niet? 2 G Binnen de vakken wordt niet over REC 3 en 4 gesproken. Hier zouden de opleiders in opgeleid moeten worden, want wij weten hier te weinig van.
- Met andere woorden, leren jullie studenten het curriculum op te delen in hele kleine stapjes? Zien zij de noodzaak daarvan? 1R Bij de module zorg zie ik dat er studenten zijn die dat heel goed kunnen en ook een hoog cijfer krijgen omdat ze dat heel goed kunnen. En er zijn ook studenten die dat minder hebben en die toch een voldoende hebben omdat ze er genoeg mee gedaan hebben, maar wel een opmerking krijgen omdat er onvoldoende zinvolle activiteiten en de onvoldoende opbouw in zit. Er zijn studenten voor wie dat te hoog gegrepen is. Zijn meer bezig met hun lesjes. Het wordt wel besproken, maar ik denk niet dat ze het allemaal hebben. De vraag is: heb je wat met dit kind? De cultuur in de stagescholen speelt daar ook een belangrijke rol in. Ditzelfde geldt ook voor woordenschatverwerving bij leerlingen uit andere

culturen en NT2. Moet je dat geïntegreerd er over hebben? 1R Dat doen we wel op dit moment.

St H: De Leraar (in opleiding) reflecteert op het kernaanbod voor taal en rekenen ten behoeve van onderwijsaanbod van leerlingen van REC 3/4

- 1 G Meer in teams op scholen hiermee aan de slag gaan. Teams die gezamenlijk werken volgens de PDCA cyclus groeien hier vaak in. Echt over inhoud in gesprek gaan. Lessons study is een goede manier om vorm te geven aan inhoudelijke verdieping met elkaar. Collegiale consultatie structureel een plek geven in de school. Schoolbeleid dat systematische reflectie faciliteert.
- 1 G Invoeren van logboeken dat wordt ingevuld door henzelf en door de coach m.b.t. de vraag: Wat zijn de ontwikkelpunten?
- 2 NR Reflecteren op het kernaanbod voor taal en rekenen: ja en op REC 3/4 ook maar ze met elkaar in verband brengen ligt niet direct voor de hand. Wel moet er bijv. een keuze gemaakt worden tussen inzichtelijk en realistisch rekenen in de laatste 2 jaren, dus er is wel aandacht voor welke procedure past bij de ontwikkelingslijn van de leerling
- Er wordt wel 1 R veel aandacht besteed aan reflecteren in de opleiding in het algemeen nadat ze de basis gehad hebben.
- Ja, dat proberen we wel, door HGW werken we daar wel aan, 2 NR maar ik denk dat specifiek op de clusters 3 en 4 moet ik zeggen: nee.
- In het verleden liepen de studenten stage in het SO. Nu is dat niet meer. Dus studenten krijgen dit niet in een opdracht mee en dus ook niet direct in hun stage. 1 G In de toekomst zullen we er wel iets mee moeten als het passend onderwijs er echt aan komt. Als opleiding moet je daarin voorop lopen en zouden wij als opleiders geschoold moeten worden.
- 2 NR Nee, denk ik...wij gaan het daar niet expliciet over hebben. Wanneer val je daar dan in? Daar leiden we gewoon niet voor op. Welke zorg een Mytyl kind nodig heeft, wordt geen expliciete aandacht aan besteed. Dat komt niet aan bod. Komt ook niet in de handboeken besproken. Ook niet waar de hele kennisbasis in staat.
- Eigenlijk best schokkend eigenlijk.... 1 G want ze moeten er wel mee kunnen werken eigenlijk.....
- In mijn vorige werk 1 R zag ik dat wel in de stagescholen bij de opleiding in Haarlem...
- Elke student roept wel dat hij/zij een autist in de klas heeft. We weten dat autisten slecht instructie opnemen. Maar we weten niet precies wat we dan wel met zo'n leerling moeten doen.

Docenten (PABO- opgeleid)

St A De leraar (in opleiding) kan in zijn lesaanbod variëren tussen basis-, breedte- en dieptezorg voor taal en rekenen.

- 1 R Er wordt gewerkt in niveaugroepen, waardoor het niveau al op maat is. In de rekengroep is een groot niveauverschil, maar vanwege de enorme drukte/onverschilligheid van de kinderen is het moeilijk de zwakkere rekenaars extra aandacht te geven.
- 2 NR Geringe ervaring en beperkte kennis speelt de leraar (in opleiding) parten om dit waar te maken.
- 2 NR Werken met rekenen en taal en dit variëren tussen basis- breedte- en diepte zorg kunnen ze helaas niet.
- De studenten die hier komen – dat zijn er maar weinig van de PABO de laatste tijd – zouden o.i. 1 G beter hiervoor opgeleid worden als is het maar om het tempo van de leerlingen te kunnen volgen.

St B De leraar (in opleiding) kan beargumenteren welke leerlijn ten grondslag ligt achter een bestaande methode.

- Hiervoor heeft een leerkracht 2 NR onderwijservaring nodig.
- Hiervoor heeft een leerkracht 1 G steun van collega's, studenten en leerkrachten nodig.
- De methode die er is wordt doorgaans klakkeloos gevolgd. Hoe de didactische leerlijn in elkaar zit wordt niet geleerd, 2 NR het is ook bijna onmogelijk hele leerlijnen te behappen. Handleidingen die bij de methode horen worden niet gelezen om te weten te komen waarom de methode er zo is of zo uit ziet.

St C De leraar (in opleiding) kan op basis van het schoolplan de nuances van een groeps- of individueel plan op haalbaarheid beoordelen.

- 1 G Daarvoor moet een leerkracht naar een kind als individu kunnen kijken, maar ook naar veel aspecten van een groep.
- Hij heeft ook 1G overzicht en vermogen (nodig) om het onderwijs aan te passen.
- 1R Naar het schoolplan wordt wel eens een keer gekeken, maar de eigen klas of groep heeft voorrang. Daar worden de leerroutes het eerst op afgestemd. Dat levert dan later eventueel weer een relatie op met het schoolplan. 1G Dat zou best vaker mogen gebeuren. De kerndoelen die in het schoolplan staan zouden ook meer bekend moeten zijn en daaraan gekoppeld ook de referentieniveaus.
- 1G In de opleiding zou ook meer aandacht moeten zijn voor de didactische principes die aan de kerndoelen gekoppeld kunnen worden. De kerndoelen zouden al aan de beginnende leerkracht verankerd moeten zijn voordat die aan een baan begint, dan kun je ook beter nuances aanbrengen.

St D De leraar (in opleiding) kan aan de hand van een analyse - naar de achterliggende doelstellingen van een basismethode – het onderwijs op de zorgleerling in zijn klas afstemmen.

- 1 G Hij/zij heeft daarvoor het volgende basisvaardigheden in huis:
  - a. Rustig en vriendelijk
  - b. geduld
  - c. consequent zijn (en streng als dit nodig is)
  - d. open staan om zich te verdiepen in de beperkingen van een kind
- Doorzettingsvermogen, lef tot aanpakken, open staan voor feedback en kritiek en een onderzoekende houding.
- 2 NR De methoden kennis is helaas miniem. In cluster 3 zijn er overigens niet veel methodes en het overzicht daarin wordt ook gemist.
- 2 R Er is te weinig schoolverantwoordelijkheid voor de individuele leerling.
- 1G Het zou ideaal zijn als leerkrachten weten wat er in de kleutergroep geleerd wordt om in groep 8 goed te kunnen functioneren. Daarvoor ontbreekt de algemene kennis.

St E De leraar (in opleiding) kan beredeneerd inhoudelijke keuzes maken tussen meer tijd, ondersteunende middelen en een selectie uit het onderwijsaanbod.

- Hij/zij moet 1G daarvoor een duidelijk inzicht hebben in de gestelde doelen van de betreffende de leerling.

- 1G Inzicht hebben in de leerlingen. Overzicht van de leerlijnen en aanbod op school en in de groepen.
- Dat is erg beperkt, de algemene kennis hiervoor is te zwak. 2 NR Men beperkt zich in het algemeen alleen op 'leuke lesjes voorbereiden' zonder gekeken te hebben naar de didactische principes.
- 2 NR Er wordt ook veel te weinig overleg over didactiek op school. Er is teveel nadruk op het pedagogische en te weinig op het 'doorgronden' van methoden.
- 1G Studenten zouden moeten leren dat ze om methoden te doorgronden 'boven' de methoden moeten gaan staan.

St F De leraar (in opleiding) kan de leerlijnen REC 3/4 leerling verbinden met de referentieniveaus taal en rekenen.

- 1G De leerkracht kan de lesstof verrijken op het niveau van de kinderen.
- 1G Didactisch en pedagogisch handelen afstemmen op voorgaande aanpakken, zo zorg dragen voor overzichtelijkheid.
- 2NR Nee, bovendien is het aanbod dat door de verschillende instanties wordt gegeven (SLO, etc.) zo opgeschreven dat er m.n. door de terminologie die er gebruikt wordt en ook nog eens verschillend geïnterpreteerd de verwarring alleen maar groter wordt. Zelfs collega's die al een tijdje meedraaien, vinden herhalingsbijeenkomsten over de thematiek erg verhelderend.
- 1G Lerarenopleidingen zouden hiernaar kunnen kijken.

St G De leraar (in opleiding) heeft op basis van de referentieniveaus 1f/1s voor taal en rekenen en het verwachte niveau van REC 3/4 leerlingen inzicht in de haalbaarheid van doelen.

- 1G De leerkracht zou d.m.v. het werken in niveaugroepen op de onderwijsbehoeften van een speciale leerling moeten kunnen afstemmen.
- 1G Door in gesprek te gaan met collega's en de leerlingen en door onderzoek te doen naar de mogelijkheden.
- 2NR 1F/1S halen ze hier niet (didactisch gemiddelde eind groep 5). Als ze het al halen stromen ze direct door naar het VSO of de praktijkschool!

St H De Leraar (in opleiding) reflecteert op het kernaanbod voor taal en rekenen ten behoeve van onderwijsaanbod van leerlingen van REC 3/4 .

- 1R Dit gebeurt nog onvoldoende. Er wordt te weinig in gesprek gegaan met collega's en professionals over de inhoud de vakken taal en rekenen.
- Geen.
- 1G Een goede manier van reflecteren zou het evalueren van leerlijnen kunnen zijn. Dat zou je kunnen doen bij de groepsbesprekingen, maar daar ligt de nadruk teveel op het pedagogische. Zou ook op het didactische moeten, maar waar halen we de tijd vandaan?
- 1G Feedback geven op de manier van les geven zou ook kunnen (b.v. via SVIB) of sparren.
- 1G Er zou meer kennis aangeboden kunnen worden zodat je weet waarmee je bezig bent.

Studenten

St A: De leraar (in opleiding) kan in zijn lesaanbod variëren tussen basis-, breedte- en dieptezorg voor taal en rekenen.

- 2NR Er ontbreekt tijd om les te geven aan bijvoorbeeld 3 groepen.
- 1R Tijdens de minor Zorg<12 is er op ingezoomd op het gebied van taal, maar dat kan ook bij rekenen, afhankelijk wat de student gekozen heeft. Wat we daar wel bij missen is specifiek differentiëren. We leren het vooral op stage, want er is geen aanbod op de PABO. In de A-fase is dit minimaal.
- De variatie die ik heb kunnen aanbrengen is die via het geven van les op 3 niveaus. Het werken met een plus-, gemiddelde en instructiegroep. Ik maak hier meestal gebruik van de extra stof vanuit de methode. Mijn ervaring is dat goed te doen is, al is het voor een combinatiegroep een stuk complexer. 2NR Organisatorisch vraagt dit erg veel, dit ervaar ik soms als lastig.
- 1R We worden sowieso geacht om er over na te denken. Als wij les geven wordt er gevraagd hoe we zouden kunnen differentiëren. In het derde jaar krijgen we een module waarin wij handelingsplannen moeten maken. De vraag is dan hoe we het voor goede leerlingen moeilijker kunnen maken en hoe we het voor leerlingen die het moeilijk vinden makkelijker kunnen maken. Vorig jaar hebben we een module rekenen gehad en daarbij kregen we b.v. les in hoe we de breuken konden aanbieden en hoe we het makkelijker of moeilijker konden maken en ook welke modellen gebruik je. Er wordt van je verwacht dat je dat op je stage aanpast. In de stage wordt die aanpassing automatisch gedaan. Er zijn daar ook 3 niveaus: een A, B en C groep. De B en C zitten dan bij elkaar en de A en de A+ zitten weer in een andere groep. Er zijn dan twee groepen 7 en de ene neemt dan de middenmoot en de andere de betere leerlingen. Zij is het daarom eens met de stelling.

St B: De leraar (in opleiding) kan beargumenteren welke leerlijn ten grondslag ligt achter een bestaande methode.

- 1R Werken met leerlijnen wordt als keurslijf ervaren. Deze zouden wat losjes moeten worden gebruikt en niet zo krampachtig.
- 1R Eens, met het thema leerlijn rekenen en taal hebben we dit gedaan (vb. begrijpend lezen). In de mediatheek waar meerdere methodes aanwezig zijn hebben we in het 1^e leerjaar geleerd hoe dit te doen.
- 1R Ja, meestal wel. Ik kijk vooraf welke doelen een les heeft. Soms is het zinvol om dan ook eens de Tule leerlijnen te bekijken. 2NR Meestal doe ik dit niet omdat dit te veel tijd kost.
- 2NR We zijn niet zo echt met de leerlijnen bezig. Hoewel met rekenen krijgen we b.v. van de komma getallen: wat wordt er in groep 6 aangeboden t/m groep 8. Bij andere vakken hebben we het nog niet echt gehad. 1R We krijgen wel de leerdoelen. Dat moeten we uit ons hoofd leren. B.v. bij aardrijkskunde moeten we het wel weten en van geschiedenis: we beginnen bij jagers en de boeren en we eindigen bij de Tweede Wereldoorlog. Met taal krijg je wel dat ze in groep 1 beginnen met dat en groep 6 met werkwoordspelling enzo en dat ze dan het voltooid deelwoord krijgen...maar dat je echt krijgt van dit leren ze aan het begin van groep 6 en dat aan het eind....dat niet. Maar misschien dat het ook de bedoeling is dat je dat een beetje in de stage ervaart. Deze stelling wordt met oneens beantwoord.

St C: De leraar (in opleiding) kan op basis van het schoolplan de nuances van een groeps- of individueel plan op haalbaarheid beoordelen.

- 1R De leerstof komt op de eerste plaats en dan pas de leerling(en). De manier waarop en de volgorde waarin aangesloten wordt bij de groep graag zelf bepalen.
- Binnen de Minor werd dit geleerd in de lessen rekenen. 1G De minor zou een vast onderdeel in het aanbod van de PABO moeten blijven.
- Meestal zijn groeps- en individuele plannen op maat gesneden. 1R Om deze plannen naast het schoolplan te leggen, vind ik nog lastig. Hier heb ik ook nog weinig ervaring mee op dit moment.
- Een schoolplan heb ik nooit gezien, maar wel een groepplan. Op mijn vorige stage waren ze daar heel erg mee bezig en heb ik dat helpen invullen. 2G Ik weet eigenlijk niet of we dat echt op de opleiding krijgen. We krijgen wel pedagogiek in de opleiding. We leerden daar hoe we een kind met faalangst het beste konden helpen. We moesten dan een handelingsplan maken en uitvoeren en dan aan het eind kijken was het reëel. We krijgen met taal en rekenen nu ook zo'n handelingsplan. We moeten dan reflecteren: was het haalbaar? Waarom etc.

- Groepsplan is een schema: die kinderen kunnen het goed? Waar moeten we opletten? Deze kinderen zitten in de middenmoot en waar moeten we daar dan op letten en deze kinderen hebben het moeilijk en wat gaan we daarvoor doen?
½ G Het is volgens mij verplicht in alle scholen om met groepsplannen te werken. Dus ik denk dat iedere student dit in de stage tegenkomt....In de opleiding als zodanig wordt dit niet besproken met elkaar. Handelingsplannen voor een individueel kind komt wel aan de orde, maar het maken van groepsplannen niet echt. Dit beoordeelt Marja met eens (stage) EN oneens.(niet in de opleiding)

St D: De leraar (in opleiding) kan aan de hand van een analyse naar de achterliggende doelstellingen van een basismethode, het onderwijs op de zorgleerling in zijn klas afstemmen.

- 1R Er wordt kennis en oefening met praktijksituaties gemist. Te weinig kennis van leer- en gedragsproblemen, er wordt niet aan de hand van praktijksituaties gewerkt. Minor passend onderwijs is niet verplicht.
- Is in een blok van 4 weken wel eens aan de orde geweest, maar omdat je kunt kiezen voor je aanbod heeft niet elke student dit gehad. Toetsen analyseren wordt ook niet echt gedaan. 1G Wij zouden wel willen dat voor remediërend handelen voor eenvoudige problemen dit meer aan bod zou komen.
- 1G Ja, aan de hand van een handelingsplan zou dit kunnen. De doelstellingen die de methode heeft zijn daarbij een hulpmiddel en een goed referentiekader om de zorgleerlingen te helpen. Ook kan ik zo beter bepalen waar de leerling zit t.o.v. de reguliere leerlijn. Toch zou ik hier nog meer ervaring in willen op doen om er meer handigheid in te krijgen.
- Het ligt een beetje aan de student denk ik of je het wel of niet kan. Mijn vorige stagebegeleider kon het eigenlijk zelf niet. Zij liet mij dit doen. 1R Ik kan het wel. Met de stelling eens.

St E: De leraar (in opleiding) kan beredeneerd inhoudelijke keuzes maken tussen meer tijd, ondersteunende middelen of een selectie uit het onderwijsaanbod

- 1R Er is te weinig pedagogisch-didactische kennis. Denken in onderwijsbehoeften, gebruik maken van het direct instructiemodel, groepplannen kunnen maken.
- 1R Er is vaak maar één methode op je stageadres en daar houdt je je aan. Maar als je erg goed bent hierin zijn ze bereid naar je te luisteren. Wij zouden graag zien dat ze in de opleiding hiervoor meer structuur geven en doelen stellen b.v. in cases. 1R Het probleem is ook dat een dergelijk aanbod niet verplicht wordt gesteld.
- Dit vind ik nog erg lastig. 1R Hiervoor heb ik vaak nog te weinig didactische en inhoudelijke kennis.
- Dit kan ik ook. Op zich is het niet moeilijk. Je moet er wel even de tijd voor nemen om er over na te denken. 1R Je moet kijken wat er voor de volgende dag op het programma staat en dat voor bereiden. Eens met de stelling.

St F: De leraar (in opleiding) kan de leerlijnen REC 3/4 leerling verbinden met de referentieniveaus taal en rekenen.

- 2NR Leerlijnen 'komen op ze af'. leerlijnen zijn hulpmiddel geen doel an sich.
- 1R De referentieniveaus zijn wel aangekaart, maar that's it en SBO stage lopen is een Niet verplichte keuze (DB)
- Ook hier heb ik nog geen ervaring mee in de praktijk. Wel kan ik een kwaliteitsanalyse maken van de Cito-toetsen. Dit geeft mij wel al een goed beeld van het niveau van een kind. 1R Aan de hand van de leerlijn kan ik een beeld vormen van het niveau van een kind.
- Ik snap niet wat er bedoeld wordt met de referentieniveaus. Ik leg uit: 1f is wat er bereikt moet worden en 1s is het streefniveau. Per leerjaar zou ik het wel kunnen. Er was wel een leervraag: wat ze eind niveau 8 zouden moeten hebben geleerd. Maar het wordt niet standaard aangeboden. 2NR Marja vindt het niet goed dat er een niveau is dat ieder kind moet bereiken aan het eind van de basisschool. Niet iedereen KAN het halen. Die leerlingen krijgen meestal toch minder aangeboden. De referentieniveaus halen ze dan niet in vergelijk met het reguliere basisonderwijs. We bekijken samen de site met de referentieniveaus. Ze heeft deze site nog nooit gezien. Ze herkent wel de leerlijnen.
Marja is wel in staat de doelen die in een methode staan naast de referentieniveaus te zetten. 2R Als zodanig krijgt ze dit niet in haar opleiding. Daar is niet over de referentieniveaus gesproken.

St G: De leraar (in opleiding) heeft op basis van de referentieniveaus 1f/1s voor Taal en Rekenen en het verwachte niveau van REC 3/4 leerlingen inzicht in de haalbaarheid

van doelen.

- 1R Ontbreken van HGW kennis. Starten vanuit de onderwijsbehoeften van de leerling.
- Oneens, zie voorgaande opmerkingen
- 1R Hier heb ik te weinig ervaring mee om een goed antwoord op te geven
- 1R Dat zal per kind verschillen. In het SO krijgen kinderen individueel les. Deze leerlingen zullen niet op niveau 8 komen. Je kunt er wel naar streven. Je moet werken in de zone van naaste ontwikkeling.

St H. De Leraar (in opleiding) reflecteert op het kernaanbod voor taal en rekenen ten behoeve van onderwijsaanbod van leerlingen van REC 3/4

- 1G Ze hebben behoefte aan de mening van hun coaches en observaties in de klas (BS: + bespreken met de student)
- Dat moet je ook weer zelf doen. 1G Ze zouden differentiëren in de klas minimaal in het 2^e jaar een plaats moeten geven.
- 1G Ook hier heb ik nog te weinig ervaring mee in de praktijk.
- 2NR In het interview gaven de studenten aan moeite hebben met het verbinden van referentieniveau taal/rekenen aan de leerlijnen, geen inzicht te hebben in de haalbaarheid hebben van doelen en niet te reflecteren op het kernaanbod taal/rekenen tbv onderwijs aan cl 3/4 lln.
- Marja denkt zelf wel dat ze dat doet. We hebben wel les gehad over kinderen met kinderen met een verstandelijke beperking. 'Speciale kinderen in de groep' is een module van 2 ec die we hebben gehad. Met een stageopdracht. Dan moeten we kijken naar b.v. een leerling met autisme hoe die in de groep is. Maar niet speciaal de cluster 3 en 4 leerlingen. We worden nog wel verplicht om stage te lopen in het SO. 'Een heleboel studenten vinden het niks. Ik juist wel, want de kans is groot dat je wel dergelijke leerlingen in je klas krijgt. Sommige studenten hebben ook moeite met mijn slechthorendheid. Dat vind ik zorgelijk, want als je met mij al moeite hebt...hoe moet dat dan als je leraar wordt! Deze kinderen zijn het mikpunt van pesterijen. Hoe moet je daarmee omgaan?